CZU 94(478)
DOI https://doi.org/10.52388/1812-2566.2023.1(98).08

ABORDARE ISTORICO-POLITOLOGICĂ A FENOMENULUI DEPORTARILOR ÎN GULAG A CETĂȚENILOR RSSM ÎN PERIOADA 1940-1941 ȘI 1944

Maria ZINOVII
Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: *mariagoguzinovii@gmail.com*
https://orcid.org/0000-0002-5296-7446

Perioada anilor 1940 și 1950 a secolului al XX-lea este o etapă extrem de dură în cadrul istoriei noastre, există încă foarte multe fapte necunoscute a vieții din GULAG și în special ceea ce ține de munca celor deportați. În prezentul studiu vom aborda unele aspecte ale muncii pe care o făceau forțat conaționalii noștri în Siberia și condițiile extrem de grele în care condamnații trebuiau să muncească pentru a contribui la dezvoltarea agriculturii și industriei URSS. Scopul studiului constă în cercetarea condițiilor de muncă, a normelor și remunerării celor deportați în primul val de deportări din 12 și 13 iunie 1941, la munci forțate în Siberia și Kazahstan de către regimul sovietic stalinist în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

***Cuvinte-cheie**: GULAG, Siberia, deportări, stalinism, basarabeni.*

HISTORICAL-POLITICAL APPROACH TO THE PHENOMENON OF DEPORTATIONS TO THE GULAG OF RSSM CITIZENS IN THE PERIOD 1940-1941 AND 1944

The period of the 1940s and 1950s of the twentieth century is an extremely difficult stage in our history, but it is worth noting that thare are still many unknown facts about life in the GULAG and especially the work of the deportees. In this study we will show some aspects of the forced labor of our compatriots in Siberia and the extremely difficult conditions in which the convicts had to work in order to contribute to the development of agriculture and industry in the USSR. The purpose of this study ist o research the working conditions, norms and remuneration of thise deported in the first wave of deportations from June 12 to 13, 1941, to forced labor in Siberia and Kazakhstan by the Stalinist Soviet regime during the Second World War.

***Keywords:** GULAG, Siberia, deportations, Stalinist regime, Bessarabia.*

APPROCHE HISTORIQUE ET POLITIQUE DU PHÉNOMÈNE DES DÉPORTATIONS AU GOULAG DES CITOYENS DE LA RSSM EN 1940-1941 ET 1944

La période des années 1940 et 1950 du XXe siècle est une étape extrêmement dure de notre histoire, il y a encore beaucoup de faits inconnus de la vie au GOULAG et surtout ce qui se rapporte au travail des déportés. Dans cette étude, nous montrerons certains aspects du travail que nos compatriotes effectuaient de force en Sibérie et les conditions extrêmement difficiles dans lesquelles les condamnés devaient travailler pour contribuer au développement de l'agriculture et de l'industrie de l'URSS. Le but de cette étude est de rechercher les conditions de travail, les normes et la rémunération des personnes déportées lors de la première vague de déportations du 12 au 13 juin 1941, aux travaux forcés en Sibérie et au Kazakhstan par le régime stalinien soviétique pendant la Seconde Guerre mondiale.

***Mots-clés:** GOULAG, Sibérie, déportations, stalinisme, bessarabiens.*

ИСТОРИЧЕСКИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЕПОРТАЦИИ ЖИТЕЛЕЙ МССР В ГУЛАГ В ПЕРИОД 1940-1941 гг. и 1944 г.

Период 1940-х и 1950-х годов 20 века – крайне суровый этап в нашей истории, до сих пор остается много неизвестных фактов жизни в ГУЛАГе, в частности, о работе депортированных. История лагерей до сих пор остается крайне малоизученной. Малоисследованными являются и трагические судьбы депортированных в Сибирь бессарабцев, их упорная борьба за выживание в абсолютно других условиях: суровый климат, отсутствие профессионального опыта, крайне скудное продовольственное снабжение заключенных, приводившие к недоеданию и болезням. Целью данного исследования является изучение условий труда, норм и оплаты труда депортированных во время первой волны депортации с 12 по 13 июня 1941 г. на принудительные работы в Сибирь и Казахстан, осуществленные сталинским советским режимом в годы Второй Мировой Войны.

Ключевые слова: *ГУЛАГ, Сибирь, депортации, сталинизм, бессарабцы.*

Introducere

GULAG-ul în general înseamnă rețeaua de lagăre şi colonii de muncă forţată care au existat în URSS. Paul Barton spunea despre lagăre că acestea găzduiau o fracţiune atât de importantă a populaţiei ţării încât prin simpla lor întindere constituiau mai mult un stat în stat decât un sector al sistemului penitenciar. Interviurile cu persoanele care au fost supuse represiunilor staliniste demonstrează că orientarea economică în cadrul Gulagului, era foarte variată începând cu industria piscicolă, tăierea pădurilor și terminând cu industria chimică și extragerea mineralelor.

Autori, cum ar fi S. Afteniuc, M. Sîtnic, A. Lazarev, tributari regimului, prin lucrările lor au influenţat opinia mai multor generaţii de locuitori ai spaţiului basarabean într-un spirit mai degrabă antinaţional. Consecinţele acestei abordări sunt resimţite şi astăzi. Sursele istoriografice apărute după perioada sovietică, chiar dacă nu redau multe detalii ale subiectului muncii în Gulag, scot la lumină unele amănunte ale vieții din lagărele sovietice, selectate din povestirile multor victime ale deportărilor.

Mărturii ale anilor de răstrişte

Cercetările deportărilor au luat avânt la începutul anilor 1990 când au fost publicate amintiri ale victimelor represiunilor în publicații periodice „Literatura şi arta” [5; 6, p. 7], „Viaţa satului” [15], „Moldova socialistă” [7]. Memorialistica se regăseşte şi în publicațiile ulterioare la subiectul dat: Ion Șişcanu - „Drama deportărilor (date statistice)” [8], Veaceslav Stăvilă - „Căci ne-au mânat mereu de-acasă” [14].

O contribuție esențială la examinarea deportărilor din RSS Moldovenească în GULAG a adus-o academicianul Valeriu Pasat. În 1994, acad. V. Pasat a publicat în limba rusă, la Moscova, un volum de documente întitulat „Pagini dificile ale istoriei Moldovei. Anii 1940-1950”. Culegerea de documente beneficiază de un amplu studiu introductiv în care autorul explică condițiile deportărilor, referindu-se și la muncă în GULAG. Astfel, V. Pasat remarcă: „Situația deportaților în locurile noi de trai a fost deosebit de grea. Condițiile de trai inumane, foametea, munca fizică grea, bolile ce au dus la moartea a mii de oameni” [9, p. 27].

După mai bine de treizeci de ani de la destrămarea Uniunii Sovietice, prea puțini cercetători au fost interesați totuși de subiectul muncii celor deportați. Oricum, au semnificație aparte unele ale muncii, prestate forțat de către cei deportați pe șantierele GULAG-ului.

Munca la tăiatul pădurilor. Una din principalele activități ale celor deportați din RSSM a fost legată de tăierea pădurilor și de prelucrarea lemnului la

fabricile de cherestea. URSS dispunea de cele mai mari rezerve forestiere de pe glob datorită pădurii întinse, care începe din regiunea Breansk și se termină în Vladivostok, cu numeroși arbori de conifere de zeci de metri, care erau și sunt până în prezent extrem de importanți nu doar pentru industria Rusiei, ci și pentru industria mondială [13, p. 75].

În cadrul GULAG-ului la exploatarea lemnului erau respectate cu strictețe operațiile tehnice. După ce era tăiat, lemnul era transmis în mare parte pe apă la fabricile de cherestea, ,,plutăritul, începând de la patinoar, nu mai putea fi încredințat deținuților, fiindcă apărea o problemă, cine să-l păzească și să-i escorteze de-a lungul râului. Din această cauză, la patinoar, lemnul era preluat de la delegatul lagărului, care era unul pentru toate brigăzile, de recepționerul centrului de dirijare a plutăritului, acest centru fiind alcătuit din muncitori civili. Delegatul lagărului făcea șmecherii cât încăpea ca să poată hrăni brigăzile tăietorilor de pădure, de asemenea și recepționerul centrului închidea ochii. Și iată de ce: fiindcă muncitorii civili ai centrului de dirijare trebuiau și ei să fie hrăniți, fiindcă la fel ca și munca și normele deținuților și ale angajaților civili erau supradimensionate. Tot acest lemn fictiv era înregistrat în borderourile centrului ca și lemn plutit" [13]. După câte observăm, chiar dacă puterea sovietică insufla oamenilor frică și teroare, totdeauna se făcea un șir întreg de speculații, fiindcă fiecare dorea să poată să supraviețuiască. ,,Una dintre ierni a fost foarte aspră, băieții abia izbuteau să facă planul în proporție de 60%, dar primeau ca pentru 125% și pe seama porțiilor suplimentare, au reușit să supraviețuiască iarna, însă lucrările nu s-au oprit nici măcar pentru o zi" [10, p. 110]. Numai că transportul arborilor care erau ,,tăiați" doar pe hârtie, întârzia foarte mult și la urechile șefului de colonie, au început să ajungă semnale de alarmă. În martie, a fost trimisă o comisie, care era alcătuită din șefi de echipă, și au observat lipsa a opt mii de metri cubi de lemn, iar mai-marele coloniei i-a adus șefului la semnat, ca să fie expediată mai departe la direcție, o adresă, care trebuia să fie fundamentată tehnic foarte amănunțit, în care se explica faptul că din cauza tăierilor masive din iernile trecute, opt mii de metri cubi de arbori nu au putut să fie expediați pe un drum special cu sănii-le, iar transportarea prin pădurea plină cu mlaștini nu era posibilă" [10]. După transportarea pe apă, lemnul ajungea la o bază, mai bine zis un punct de colectare. La punctul de colectare, unde era adunat tot lemnul trimis cu plutele de la toate sectoarele de tăiere din taiga, era amplasată așa numita ,,bursă", care era un depozit de tranzit, unde toți bușteni sunt trași din apă la mal. Această muncă le revine tot deținuților. La depozit, nu numai că era luat în primire lemnul în unități volumetrice, ci și trebuiau să înregistreze toți bușteni, nu contează că sunt reali ori fictivi, după diametru și după lungime". Ultima etapă în cadrul acestui proces o constituie fabrica, ,,unde toți bușteni sunt transformați cel mai frecvent în cherestea. Aici, muncitorii sunt tot deținuți. Lucrătorii din brigăzile de lucru se hrăneau, exclusiv pe seama volumului de lemn rotund prelucrat și bușteni raportați, chiar dacă fals. Toate acestea se făceau pentru a spori remunerarea. Ultima etapa urmează în aval, în cadrul depozitului de produse finite, unde, în corespundere cu normele vremii, impuse de statul sovietic, trebuia să ajungă 65% din lemnul rotund care a fost preluat de fabrica de cherestea" [10, p. 116].

Nemulțumirea față de regim era foarte mare, dar toți se temeau, erau nemulțumiți, înjurau regimul, lucrau numai ca să nu moară de foame. Unii brigadieri erau mai omenoși. Scriau procente mai mari numai ca să primească oamenii pâine mai multă și câte o strachină de supă în plus. Alții însă erau răi și dușmănoși. Un om, care trebuia să îndeplinească norma de trei cubi de crengi pe zi ca să le dea foc, n-o putea îndeplini niciodată, însă brigadierii mai buni la suflet le scriau și peste normă, oricum acest lucru nu aveau cum să-l verifice nimeni, deoarece cren-

gile erau arse. Au existat și șefi mai puțin tirani în rețelele de lagăre, datorită lor au rămas în viață mulți basarabeni deportați. Unul din aceștia este și Ilie Crivoveaz, care datorită unui brigadier omenos a rămas în viață. A încercat să fugă de la locul de muncă, dar brigadierul nu a anunțat organele competente despre acest fapt și datorită lui, Ilie Crivoveaz nu a ajuns în închisoare. Cazul respectiv a fost relatat de feciorul acestuia, Vladimir Crivoveaz, descendent dintr-o familie de evrei deportați din orașul Bălți în anul 1941, care ne-a expus istoria familiei sale, istorie ce vine să conchidă încă o dată ideea că din Basarabia nu au fost deportați doar români basarabeni, dar și alte etnii, ruși, bulgari, găgăuzi, evrei etc. Interviul cu această familie vine să completeze studiile de istorie orală, și anume istoria evreilor, care au fost supuși și ei represiunilor comuniste, alături de alte etnii. Tatăl acestuia, Crivoveaz Ilia Petrovici, și-a schimbat mai târziu prenumele, pentru a-și proteja familia, numele dat la naștere de părinți era Elea, născută în anul 1929 în orașul Bălți, și a locuit acolo până în anul 1941, pe str. Unirii. În Siberia au fost deportați în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941. Ajungând acolo imediat au fost puși să lucreze la tăiatul pădurilor. ,,Despre greutățile care le-au avut atunci când au fost aduși în Siberia, tata ne-a povestit mult mai târziu, acum câțiva ani în urmă. Au fost aduși în niște locuri sălbatice iar localnicii îi priveau ca dușmani ai poporului, mergeau la lucru în păduri, au fost nevoiți să lucreze și cu ziua numai să poată să câștige ceva de mâncare. În timp de doi ani bunica și cu un frate de-al tatei au decedat, când i-am întrebat cum i-au înmormântat, tata mi-a zis că i-au înmormântat ca pe niște câini", relatează Vladimir Crivoveaz [13]. În scurt timp le-a murit toată familia, în viață a rămas doar Crivoveaz Ilia și sora lui. Muncile la care erau puși erau prea grele, ,,tata lucra în pădure cu caii, trebuia să care lemn, el singur îl încărca, el trebuia singur să-l descarce, era foarte greu, și se alimentau prost, și din această cauză ceilalți membri ai familiei nu au rezistat. La Bălți, copiii mergeau la școală, tata a făcut chiar și școala muzicală, noi am găsit foarte târziu prin lucrurile tatei, o vioară, cel mai probabil el a adus-o cu el din Basarabia, când a fost deportat și a păstrat-o." [14]. Mai târziu a lucrat și la fabrica de cherestea unde își făcea munca corect și onest. Peste ani de zile, datorită faptului că a fost conștiincios, a lucrat bine, Ilia Crivoveaz a ajuns să fie și conducătorul unei întreprinderi mari din Tomsk, care se ocupa cu industria lemnului. ,,Tata a reușit muncind foarte mult și pentru aceasta a fost apreciat, chiar premiat cu diplome de nenumărate ori", - mărturisea nora acestuia [4].

Mulți deținuți politici basarabeni au lucrat în industria lemnului în perioada exilului. Printre ei îl putem menționa și pe Vadim Pirogan. Avea doar 17 ani când a fost arestat, urcat în vagoane și după mai bine de o lună de mers cu trenul, dus la pușcăria ,,Centrala Alexandrovsk". După jumătate de an mai apoi a fost purtat prin mai multe lagăre din Siberia. Autorul oferă informații inedite despre GULAG. În lagărele cu regim sever, condamnații lucrau la tăiatul pădurilor, iarna pe geruri de până la minus 40 grade, iar vara îi chinuia ,,moșcaraua" – niște roiuri de gâze mici, a căror înțepătură era destul de dureroasă. Atât condamnații cât și oamenii liberi purtau vara, pe cap niște plase speciale acoperindu-le și fața, făcute din ață sau din păr de cal. Prin plasă gâzele pătrundeau mai greu, în schimb căldura și lipsa de aer deveneau insuportabile. Plasele din păr de cal aveau efect, dar nu erau chiar atât de ușor de găsit. Fără acele plase era imposibil să lucrezi, cum menționează autorul ,,țânțarii și musculițele te mâncau de viu" [10, p. 116]. Deținuții erau numărați dimineața când se duceau la muncă și seara când se întorceau înapoi. La poartă li se făceau și percheziții. După ce luau masa se puteau odihni, dar la ora 22 erau obligați să intre în barăci, dacă erau văzuți afară după ora 22 erau pedepsiți chiar și cu carcera. În carceră nu puteau nici să se așeze măcar, trebuiau mereu să stea

în picioare rezemați de pereții de beton, iar rația alimentară le era redusă la 300 grame de pâine pe zi, fiindu-le exclusă mâncarea caldă.

La tăiatul copacilor, norma pe zi era de 9,5 cubi. Copacii care aveau vreo 15 metri trebuiau dați jos, curățați de crengi și tăiați butuci. Toate crengile și rămășițele trebuiau arse și să fie lăsată pădurea curate [10, p. 154].

În primele zile de muncă nu făceau norma, brigadierii strigau la ei. Zăpada era multă, picioarele li se scufundau în ea și le era foarte greu să se miște. Vara era greu de lucrat din cauza mlaștinilor. Foarte greu reușea cineva să facă norma, dar o făceau, pentru ca să primească zilnic cele 600 grame de pâine și "balandă" (un fel de supă). Din cauza alimentației proaste în cel mult de o lună de zile de lagăr, deținuții deveneau foarte slabi, forțe de lucru, practice, nu mai aveau.

În coloniile din regiunile nordice scopul principal era exploatarea resurselor oferite de pădure, adică a lemnului. Lemnul era prelucrat ca mai apoi să fie exportat pentru a obține resurse pentru dezvoltarea industriei. O condiție obligatorie în zonele unde se defrișau păduri era situarea coloniilor specializate în defrișare în apropierea râurilor, pentru ca lemnul să poată fi transportat mai ușor. Lemnul era tăiat tot anul, dar iarna se făceau cele mai mari stocuri, când alte munci erau mai greu de practicat. De regulă fiecare al doilea basarabean, care a fost deportat și a avut posibilitatea de a scrie memorii, sau de a acorda interviuri istoricilor a menționat faptul că a muncit în industria lemnului „plăteau la început ca la ceilalți, dar la noi munca era mai grea, era un regim de exploatare drastic". După un timp moldovenii s-au dumerit și au cerut remunerare mai mare. „Tata muncea mult, era și priceput la lucru. Ce condiții de lucru avea tata? la început lucra la tăiat pădure. Făcea câte două-trei norme, adică șase cuburi de lemn. Eu cui spun și care se pricepe, toți zic că e imposibil. Se întâmpla uneori că două-trei luni nu vedea salariul, iar tata îi încuraja pe toți, îi liniștea pe moldovenii. Li se dădea numai câte 200 de grame de pâine pe zi de om, trebuia să îndeplinești norma, și doar atunci primeai pâinea" [2, p. 55].

Din mărturiile altor persoane care au fost deportate, putem observa că în cadrul Gulagului, vârsta sau genul nu prezenta nici o piedică în practicarea muncilor de tot felul. „După ce au construit barăci, copiii și cei vârstnici rămâneau acasă, restul mergeau la tăiat păduri. Cât am fost acolo (Tiumeni) părinții, fratele meu de 14 ani și sora de 12 ani au muncit numai la tăiat pădure" [11, p. 127]. „Chiar dacă majoritatea moldovenilor, care au fost deportați aveau mai mulți copii, chiar și au fost numeroase cazuri când au născut în exil, toți practic erau obligați să muncească pentru a supraviețui. Pe jos se duceau și pe jos veneau de la lucru, se duceau dimineața și veneau noaptea. Lucrau în rând și femeia și bărbatul, tot atât cât căra un bărbat căra și o femeie. Chiar dacă năștea femeile, la fel erau impuse să lucreze".

Unul din copiii, care au fost deportați în anul 1941, este și Eugen Năstase, care în noaptea de 13 iunie 1941 împreună cu părinții și surorile au fost luați din casă și duși, la fel ca multe victime a regimului, în întinsurile îndepărtate ale Siberiei. Era o familie din localitatea Cornești, județul Bălți. Povestea tragică a acestei familii am aflat-o de la nepoții lui Eugen, Inessa și Igor Nastas, ei cunosc istoria familiei din mărturisirile bunicii, dar și din cercetările făcute în arhivele din Tomsk. La gara din Ungheni, pe Vasile Nastas, capul familiei l-au separat de familie, cum s-a practicat în acest val de deportări și l-au dus în regiunea Sverdlovsk, orașul Kozelșceac, Ivdelag. Până la urmă a fost judecat conform art. 58-13, Cod Penal al Federației Ruse, și i s-a dat o pedeapsă de 5 ani de muncă în Ivdelag, fiind învinuit că a fost membru al Partidului Liberal, că folosea munca țăranilor din localitate și că este element periculos al societății [1]. Vasile lucra în Ivdelag, la tăiatul pădurilor. Din documentele de arhivă, ne mărturisește

strănepoata acestuia, se vede clar că Vasile Nastase era sănătos, dar peste 10 luni el era deja bolnav. Pentru o zi de muncă el primea 300 grame de pâine, dacă reușea să facă norma impusă de două ori mai mult, atunci el primea 600 grame. Din cauza că era bolnav, i s-au pregătit actele și a fost trimis în regiunea Novosibirsk, în satul Asina, unde trebuia să lucreze în colhoz. Acolo a început o nouă etapă a vieții lui. A lucrat ca fierar în colhozul „*Красный деревец*". Condițiile climaterice erau nefaste, mai ales pentru cei care au fost aduși din țări cu temperaturi mai blânde. Foarte multă lume îngheța pur și simplu pe drum, „existau echipe speciale, care îi strângeau pe cei înghețați, îi aruncau într-o groapă goală de siloz, și primăvara când se încălzea îi înmormântau".

Tăierea pădurii era una din cele mai dificile munci pe care trebuiau să o îndeplinească deținuții, nu conta în ce domeniu se specializa colonia la tăiat pădure se lucra peste tot, fiindcă toți aveau nevoie de lemn, iar lemn era din belșug. „Este dificil să lucrezi la extragerea cărbunelui, construcția drumurilor sau a căii ferate, sau la extragerea petrolului, însă să tai pădurea pe un frig de - 40 de grade este extrem de dificil. Munca începea de dimineața devreme era încă întuneric și se lucra cu lanternele. De obicei la tăierea pădurii se lucra în perechi, cel care doboară copacii și ajutorul lui, fiecare avea sarcini stricte. Cel mai greu era pentru începători, nu știau cum trebuie să lucreze cu fierăstrăul, densitatea arborilor este foarte mare și ei nu cad la pământ și multe alte probleme" [12, p. 268]. În afară de tăierea propriu-zisă a imensilor arbori din taiga, basarabenii au mai lucrat și la prelucrarea primară a lemnului, după cum am menționat anterior Vadim Pirogan a îndeplinit în Gulag tot felul de munci, a lucrat și la fabrica de cherestea, trebuiau să ducă trunchiurile de copaci în fabrică pentru a le transforma în cherestea. Fabrica nu era altceva decât un șopron, acoperit cu ardezie și avea câteva ferestruie. „Lucrul nostru consta în rostogolirea și plasarea trunchiului pe un cărucior cu roți de fier, și de a-l împinge spre fierăstraie. Aici ferăstraiele perpendicular tăiau copacul în lungime, făcând din el scânduri" [10, p. 167]. Era destul de greu pentru deținuți să facă această muncă, trunchiurile erau mari, groase și trebuiau rostogolite, era nevoie de forță fizică, dar cu 550 de grame de pâine pe zi, muncitorii erau istoviți și era destul de greu de a face norma, plus că ferestraiele lucrau foarte repede și trebuia și din partea lucrătorilor rapiditate, pentru toți era o muncă extrem de grea, pentru că arborii din taiga nu erau doar foarte înalți ci și foarte groși și practic toată munca se făcea manual, dar era necesar pentru că altfel nu obțineau rația alimentară.

Deși în cadrul sistemului de GULAG au fost defrișate mii de hectare de păduri, munca aceasta nu era nici pe departe eficientă, doar erau exploatați oamenii în zadar și se irosea hrana, tot obținută prin munca deținuților care se făcea deja în coloniile specializate în creșterea animalelor și cultivarea terenului. La pădure lucrul era dificil pentru bărbați, extrem de dificil pentru femei, însă și copii erau puși la lucru. „Au studiat situația și m-au pus să adun conuri de pin, că nu puteam face față în brigada de căi ferate. Norma era de 64 de kilograme de conuri pe zi. Trebuia să le adun într-o cutie în care se primeau pachetele, să le pun într-un punct de lângă calea ferată, de unde la sfârșitul lunii le încărcau în vagoane și le duceau pentru însămânțarea terenurilor rămase libere după tăierea pădurilor. Lemnul cel mai căutat era pinul și mesteacănul, singurul lemn de esență tare din taiga. În prima zi de dimineața, am reușit să adun vreo trei lădițe de câte 8 kg de conuri. A venit la mine Volodea Kelbert și m-a chemat să ne încălzim puțin la rug (focul care era făcut din crengile adunate după curățitul copacilor). Nu era îngăduit nici cetățenilor liberi să folosească aceste crengi, fiind obligați să cumpere lemne de foc. Tăietorii pădurii ardeau mii de vagoane de crengi, dar nu-i lăsau pe oameni să le adune [13, p. 77]. Despre acest fapt menționează și Nicolae Caragheorghe, deportat îm-

preună cu părinții din localitatea Dolinscoe, județul Ismail, că atunci când părinții își construiau casă în localitatea Pobeda, regiunea Tomsk, nu puteau face rost de lemn pentru construcții chiar dacă de jur împrejur localitatea este înconjurată de pădure. Și chiar dacă au cumpărat lemn, li se dădea din cel de o calitate mai joasă.

Pescuitul, muncă practicată de basarabeni în GULAG. O altă muncă destul de grea și periculoasă pe care au făcut-o cei deportați a fost pescuitul și prelucrarea peștelui. Despre această muncă deloc ușoară a relatat Augustina Crețu și Teodor Moraru, copiii unor familii de deportați din ținutul Herța: „Locul unde au fost duși a fost unul de groază, după 80 de ani de la tragicul eveniment, acolo este imposibil de ajuns, se poate merge doar cu elicopterul, ori iarna când pământul îngheață, vă imaginați cum au putut să se descurce sărmanii atunci, când habar nu aveau ce-i așteaptă în aceste locuri, noi ne-am născut aici, ne-am obișnuit și nu ne pare chiar atât de greu, dar pentru ei a fost și psihologic greu și din punct de vedere al locurilor sălbatice și a temperaturii diferite de cea din zona de unde au fost luați, și pentru faptul că nu aveau haine, produse, o locuință". O parte din cei care au fost duși în această localitate au decedat la scurt timp din cauza frigului și subnutriției. Iar la muncă au fost puși chiar și copii. Aceștia au trebuit să descarce sarea de pe vapoare, iar maturii trebuiau să prindă pește pentru front. Cei trei copii ai familiei Crețu, Mihail, Maria de 18 ani și Ecaterina de 16 au lucrat la prins pește, dar deoarece nu aveau experiența necesară, fetelor le era foarte greu să lucreze împreună cu bărbații, iarna trebuiau să spargă gheața, care era destul groasă de la jumătate de metru ajungând și la un metru și mai mult. Aveau o normă pe care trebuiau s-o facă zilnic, iar dacă nu reușeau să prindă și să aducă cantitatea de pește care li se cerea, nu li se dădea porția de mâncare, care nu era altceva decât doar 300 grame de pâine. „Atunci bunica strângea oase de pește, le măcina și le făcea turte și mâncau acele turte, care le-a fost salvarea de la foame. Era o muncă grea, mereu umblau uzi pe un ger de -40º, -50 º, se îmbolnăveau foarte des. Fratele mamei, Mihail Crețu a decedat din această cauză. Primii doi ani de muncă nici măcar nu le-au fost socotiți nicăieri, nu au fost înscriși în cărticica de muncă", relatează Teodor Moraru. Ulterior au fost lăudați pentru hărnicia lor, li s-au dat și diplome, au fost decorați pentru că lucrau sârguincios și bine.

Tot despre munca la prins pește mai scrie și bucovineanca deportată, Anița Cudla-Nandriș în lucrarea ei, unde menționează că a lucrat și a trăit în bordeie cu basarabeni. În primavara anului 1943 nu a rămas decât poate mai puțin din a treia parte din toți cei deportați în viață. Toți au murit de foame și de frig. Iar în primăvară, șefii au selectat tineri și băieți și fete pe care să-i trimită la pescuit în Șuga. Printre lucrători a fost numit și băiatul cel mare al ei, Mitruță. Ea cu ceilalți doi copii trebuia să rămână în Nadîm. După mai multe încercări de a vorbi cu șefii ca să-i permită și Aniței Cudla-Nandriș să meargă cu feciorul cel mare și care nu au avut nici un rezultat, în ziua când a venit vaporul dupa el, ea și-a luat lucrurile și copiii lângă ea și a urcat împreună cu fiul cel mare. La Șuga i-au dat jos pe malul râului. Locuință nu aveau, pe cei tineri i-au trimis pe mare sa prindă pește. A. Cudla-Nandriș împreună cu cei mici au fost duși în niște bordeie cu familii de basarabeni, dar după ceva timp petrecut în bordei copiii au început a-i zice mamei despre faptul că ceva umblă pe corpul lor și îi mănâncă foarte tare, nu puteau nici să doarmă de la aceasta, ca să observe Anița atunci când le-a dezbrăcat cămășile că ei erau plini de păduchi. „A doua zi a venit brigadierul și ne-a trimis la „labaz" așa-i zicea acolo unde se prelucra peștele după descărcarea din „râbnițe". „Râbnițele" erau niște bărci mari, în care încăpeau câte zece tone și mai mult de pește. Cu ele aduceau de pe mare peștele, pescarii. Acolo, activitățile erau diverse: unii descărcau, alții îl sărau și îl puneau în niște ceaune mari ca niște po-

loboace așezate în pământ și în care te coborai cu scara. Peștele era depozitat acolo cam zece zile, pe urmă îl scoteau de acolo și îl puneau în poloboace mai mici de câte 200 kilograme, de 100 de kilograme și îl pregăteau pentru transport. Venea vaporul îl încărcau și îl duceau undeva, unde, nimeni nu știa [3]. Nu era o muncă ușoară nici aici, dar nu era nici ca la tăiat pădure. Puteau să mai mănânce câte o bucată de pește Dacă puteau, mai furau câte unul și îl ducea la copii, deși era strict. Dacă îi prindea că luau un pește îi băga la închisoare de la trei ani în sus. Autoarea povestește că pe o fată au prins-o că a luat un pește, căci o avea pe mama sa bătrână și bolnavă acasă, au pus-o la închisoare pe șapte ani.

Copiii au fost cei care au suferit, probabil, cel mai mult, viața și munca de acolo i-a marcat poate mai mult decât i-a marcat războiul. Mereu flămânzi, nemaiavând posibilitatea de a merge la școală, necunoscând limba vorbită în exil, nevoiți să-și urmeze părinții. A trebuit mereu să caute posibilitatea de a obține o bucată de pâine, uneori chiar fiind nevoiți să cerșească.

Se mergea și iarna pe mare, dar mai puțin. Erau scoși la lucru și iarna la diferite lucrări.. „Băieții vara mergeau la pescuit, iarna lucrau lemnari, construiau bărci, chiar și „râbnițe" de cele mari cu care umblau pe apă. Au devenit văzuți cu timpul, căci aveau nevoie de așa lucrători" În 1948 l-au trimis pe băiatul cel mare la Tobolsk să învețe a lucra pe „kater". Iar primăvara, când s-a întors, era mai ușor că avea deja „kater cu motor". Cel mic vroia și el să muncească și s-a angajat să lucreze cu un cal să ducă șeful. „De mai multe ori mai nu și-a pierdut viața din cauza sloiurilor de gheață pentru că nu avea experiența necesară, mai ales când mergea pe râurile înghețate" [3, pp. 159-161].

Pescuitul a fost o muncă grea și periculoasă pentru bărbați, dar mai ales pentru femei, care trebuiau să lucreze și vară și iarnă de rând cu toți. Nu se ținea cont că sunt fete tinere, că erau fără haine și mereu umblau ude și înghețate, erau tratate doar ca niște brațe de muncă ieftine. Le-au fost încălcate absolut toate drepturile celor deportați. Copiilor le-a fost încălcat dreptul de a învăța, fiindcă majoritatea copiilor transnistreni și basarabeni deportați n-au mai frecventat școala, fiind nevoiți să lucreze pentru a primi și ei rația alimentară. Și faptul că nu cunoșteau limba rusă le minimaliza și mai mult posibilitățile de a se descurca.

Încheiere

Studiul nostru arată că persoanele deportate pe motiv că erau înstărite („chiaburii") au demonstrat că au fost buni gospodari și în locurile de detenție, având cele mai frumoase locuințe pe care și le-au construit acolo, cu cele mai îngrijite grădini de zarzavaturi, cu cele mai performante unelte de muncă. Aceste lucruri sunt relatate chiar de localnicii din Siberia, care au cunoscut familii de deportați din RSSM.

În concluzie, putem afirma că RSSM a pierdut, în timpul deportărilor de populație, oameni inteligenți, cu studii superioare, cu verticalitate și conștiință națională.

Bibliografie

1. Agenția Națională a Arhivelor, Direcția Generală Arhiva NAțională (ANA, DGAN), F. 3401, inv. 2, d. 3110.

2. BANAGA, Eugen. *Visul nostru este Unirea* (studiu de caz de Ludmila D. Cojocaru și Virgiliu Bârlădeanu). În: Ludmila D. Cojocaru (Ed.). Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Vol. I, tom I. Chișinău: Balacron, 2016.

3. CUDLA-NANDRIȘ, Anița. *20 ani în Siberia.* București: Editura Humanitas, 2016.

4. GOGU-ZINOVII, Maria. *Ne-au povestit calvarul. Mărturii despre trista istorie, trăită de basarabenii deportați în Siberia.* Ploiești: Karta-Graphic, 2019.

5. Literatura şi arta, 1989, 30 noiembrie.
6. Literatura şi arta, 1990, 15 martie.
7. Moldova socialistă, 1989, 14 octombrie.
8. Moldova suverană, 1992, 21 iulie.
9. ПАСАТ, Валерий И. *Трудные страницы истории Молдовы, 1940-1950-е гг.* Москва: Terra, 1994.
10. PIROGAN, Vadim. *Cu gândul la tine, Basarabia mea.* Chișinău, Editura Enciclopedică „Gheorghe Asachi", 1995.
11. PASAT, Nadejda; NICULA, Dumitru; GROZEA, Vasilina. *În familia noastră necazurile au fost prea multe și prea grele* (studiu de caz de Liudmila Chiciuc). În: Elena Postică (Ed.). Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, 2016, Vol. II, tom I. Chișinău: 2016.
12. RADU, Nina. *Ne-au dus, ne-au deportat și ce folos?* (studiu de caz de Radu Dan). În: Elena Postică (Ed.). Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, vol. II, tom I. Chișinău: Balacron, 2016.
13. ȚEPORDEI, Vasile. *Amintiri din GULAG*. București: Abeona, 1992, p. 75.
14. Ţara, 1995, 9 iunie.
15. Viaţa satului, 1989, 17 august.